



ՕՐԱԳԻՐ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԲՆԱԿԱՆ

ԳԻՏԵԼԵԱՑ

ԺԳ. ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 19.

1855

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1.

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԳԼՈՒԽ Զ.

Դաստիարակութեան այլ և այլ միջոցներուն ու բարոյական Բարեկրթութեան իրարոյ վրայ ազդեցութիւնը, Կրօնքի գերազոյն ու տիրական ազդեցութիւնը: (Տես երես 258)

Կրօնքին գալով, Ուսման ու Բարեկրթութեան վրայ որչափ ազդեցութիւն ունի: Իմացական Դաստիարակութեան վրայ Կրօնքը խորունկ ազդեցութիւն ունի. և ո՛վ է որ ասոր փորձը առած չըլլայ: Որչափ մաքուր ըլլայ սիրտը՝ այնչափ ալ մաքուր կ'ընէ միտքը, աւելի զգայուն կ'ընէ զանիկայ գեղեցկին տրպաւորութիւններուն, աւելի հլու ճշմարտին պատուէրներուն, ու բանավարութեան ետեւէն երթալուն զուար-

ճութիւնն ալ ազդու կերպով մը առնել կու տայ անոր:

Կրօնքին հովանաւորութեամբը՝ ճշմարտութիւնը մտքին մէջ կը թափանցէ, չէ իբրեւ ցամաք մտաւոր տեսութիւն մը, որ կերպ մը կրաւորական հաւանութիւն մը միայն կը բերէ, հապա իբրեւ կենդանի, գոյացական բան մը, որ կը բեղնաւորէ ու կը վսեմացնէ միտքը, և մտաց ձեռքովը կը հասնի հոգւոյն ու կը կենդանացնէ:

Արօնից ձեռքով՝ Սիտքը հաւատոյ սկզբանը վրայ պինդ մը կը հաստատուի, ու չտատանիր որ և իցէ մարդկային անստուգութիւններէ. կը բարձրանայ մինչև աստուածային տեսութեան բարձրութիւնը, որպէս զի աւելի վերէն տեսնէ, ու աւելի հեռուները երթայ՝ քան զայն որ իմաստնագոյն մարդիկներ տեսեր են:

Սէրցուր Արօնի, և ահա կը տեսնես որ Ուսմունքը ուրիշ բան չմնար՝ բայց եթէ հետաքրքրութեան կամ հպարտութեան ընդունայն ճարակ մը. ուսմունքը առանձին՝ ճշմարտին վրայ հաստատուն սէր կապել չտար. մեծամեծ ճշմարտութիւններ անձուկ տեսութեանց մէջ կը մոլորին. ցուրտ ու անկենդան ճշմարտութիւնը մտքին մէջ կը մնայ ու մինչև սիրտը չհասնիր: Տեսայ երբեմն որ ուսմունքը չափէն աւելի բարձրացուցած էր միտքը, և ահա ասիկայ զուտ մարդկային դաստիարակութեան կրած մեծագոյն փաստներէն մէկն է. գիտութեանց անզուսպ փափագ մը ունեցողներուն իմացակա՛նութիւնը կը բորբոքէ՝ անոնց բնաւորութիւնն ու խղճմտանքը աւրելով. իսկ ուրիշներուն ալ, որոնց միտքը շարժումն ու կենդանութիւն պիտի առնէր խղճմտանաց ձայնովը կամ Արօնից փափուկ թելադրութիւններովը, ասոնց իմացականութիւնը ամուլ ու անգործ կը ձգէ: Իսկ միջակ բնավորութիւն ունեցողներուն համար Ուսմունքը ինքնիւրեն որ մնալու ըլլայ՝ ոչ ինչ է, և կամ առ առաւելն՝ յիշողութեան անգործ պահպանութեանը յանձնուած աւանդ մըն է, ծանօթութեանց շարք մը, չոր անուանակոչութիւն մը, մութ գիտութեանց, առանց կապակցութեան մը ու մեռած գործքերու անկերպարան կոյտ մը:

Բարեկրթութիւնն ալ Ուսմամբ կ'ազնուականայ. ու իմացականութեան պահպան ըլլալու պատուոյն արժանի կ'ըլլայ անոր ձեռքով. բայց աւելի Արօնի՝ Բարեկրթութիւնը ճշմարիտ բարոյական իշխանութիւն մը կ'ըլլայ դաստիարակութեան մէջ:

Արօնի՝ Բարեկրթութիւնը ոչ միայն վարժապետին աչքը կ'ըլլայ և նիւթական հնազանդութեան երաշխաւոր, հապա ըստուծոյ աչքն է և ազնուական հրութեան մը ներշնչութիւն:

Սիտքն Արօնից ազդեցութեամբ՝ Բարեկրթութիւնը պաշտպան բարի վարուց ու անմեղութեան պահպան կ'ըլլայ. զօրաւոր ուսմանց գրաւական, խելացութիւն շնչող, մեծարանաց պահպանիչ, ժամանակի տէր, մատակարար ու գանձապետ. զօրութիւն ներքին կարգաւորութեանց, և բովանդակ դաստիարակութեան հզօր շարժիչ:

Ինչ հակառակն առանց Արօնից՝ Բարեկրթութիւնը զինուորանոցի մը օրէնք կը դառնայ, նուաստացուցիչ անոնց՝ որ այդ օրինաց կը հպատակին, ու աւելի նուաստացուցիչ անոնց՝ որ այդպիսի օրինաց կը հնազանդեցնեն:

Որչափ ալ խիստ ըլլայ՝ ապահովութեամբ կ'ըսեմ որ մինչև հոգին չհասնիր: Բայա ուրեմն թէպէտ խստութիւն ըլլայ, բայց ոչ խղճմտանք, ոչ բարի վարք, ոչ ծածուկ ախտերու սանձ, և ոչ մեծարանք կը մնայ:

Ոչ երբեք այսպիսի բողոքովն նիւթական ու բողոքովն արտաքին Բարեկրթութիւնը՝ կրնայ զմարդս դաստիարակել. բայց եթէ ուղենան մարդկային ընկերութիւնը զինուորական գաղթականութիւն մը դարձնել, որուն համար դաստիարակութեան պաշտօնը կ'ըլլայ միայն զինուորագրեալներ կազմել:

Պէտք է լսել գիտնալ որ ամենեւին նմանութիւն մը չկայ այն քանի մը վարժարաններուն բռնաւորական վարչութեանը, որուն վրայ լսել եմ որ կը պարծին, և այս հոգւոյ ազնուական Բարեկրթութեան մէջ, որ է տղոց ճշմարիտ Դաստիարակութիւնը:

Դաստիարակութեան մէջ բաւական չէ որ հնազանդին միայն, հապա պէտք է որ հնազանդիլ սիրեն: Եւ ո՛վ հնազանդիլ սիրել կու տայ. Արօնքը, միայն Արօնքը:

Ո՛հ, չեմ տարակուսիր որ զինուորական Բարեկրթութիւն, ձեռքը զէնքով

Բարեկրթութիւն բանեցընելը շատ աւելի դիւրին է . միշտ աւելի դիւրին է մարմնոյ հրամայել քան թէ հոգւոյ : Չեռքդ զօրութիւն որ ըլլայ , մարմինը կը խոնարհի , բայց հոգին կ'ընդդիմանայ . կամ եթէ խոնարհի ալ նէ , ըսել է որ ծառայական հնազանդութեամբ մը ապուշ դարձած է :

Որչափ տարբեր է ասիկայ քրիստոնէական դաստիարակութեան մէջ : Հոս խորունկ արուեստ մը պէտք է . այդ արուեստին վրայ է որ ըսուեցաւ . Արուեստ արուեստից վարդապետն հոգւոյ :

Վրիստոնէական դաստիարակութեան մէջ վարչութեան ամէն ջանքը հոգւոյն ուղղուած է . բարոյական կարգը միայն նպատակ դրուած է , և ջանքն այն է՝ որ անոր հասնին : Տարակոյս չկայ՝ որ նիւթական կարգն ալ հարկաւոր է , բայց բնականապէս ինքիրենը կու գայ՝ միայն հետեւութեան օրինօք և իբրեւ բարոյական կարգի արտաքին նշոյլ մը . իսկ ուրիշ դպրոցներուն մէջ , ուր որ անողորմելի Բարեկրթութեան մը խստութիւնները հանդիսով կը բանեցընեն , շատ անգամ ներքինը ուրիշ բան չէ՝ բայց եթէ անկարգութիւն ու անգլխութիւն : Բայց միայն կը ջանան որ այն անգլխութիւնն ու անկարգութիւնը դրսէն չերևնայ : Նիկէ անդին փոյթ չէ որ տղաքը առաքինութիւնն ու երջանկութիւնը ինչ է գիտնան կամ չգիտնան : Վրոյնպէս փոյթ չէ սրտի ու խղճմտանաց դաստիարակութիւն չըլլալը : ... Եւ , հոստեղս այն բաները կը պատմեմ՝ որ ամէնն ալ գիտեն , և շատ օրինակներով հաստատեալ է՝ այդ հետեւեալ ամենաճշմարիտ խօսքն որ մէկը ըսաւ .

Երաւարագոյն Բարեկրթութեան ասի ալ մեծամեծ ախարի կրնան ծածկուած մնալ : Այն այն ծնողաց , որ այս բանիս լաւ քննութիւն չեն ընել . օր մը պիտի լան ասոր համար : Այն այն երկրին , ուր որ հասարակաց դաստիարակութիւնը

այս վիճակիս հասեր է . բարի քաղաքացիներ այնպիսի տեղ քիչ կը գտնուին :

Սուրբ Վիլքը գեղեցիկ ու խորին խօսքով մը կը սահմանէ Բարեկրթութիւնը . Պահապան օրինաց :

Եւ այս պիտի ըլլայ Բարեկրթութիւնը . և այս էր ըսածնիս : Բայց Բարեկրթութիւնը ինչպէս կրնայ արժանապէս կատարել իր այս մեծ ու փառաւոր պաշտօնը : Սեծարանք ու սէր ազգելով նոյն օրինաց վրայ , որոնց որ ինքը պահապան կարգուած է : Թէ որ բոլորովին նիւթական ըլլայ , բըռնութեան մեծարանքը միայն կը սորվեցընէ , որ է ըսել՝ այն ծառայական վախը , որ զհոգին կը նուաստացընէ՝ առանց ապստամբութեան յօժարութիւն իրմէն վերցընելու . իսկ թէ որ կրօնական ու բարոյական ըլլայ , յարգել կը սորվեցընէ իշխանութիւնը , և օրէնքն որ իշխանական սկզբանը բացատրութիւնն է . կը հնազանդեցընէ զհոգին այն սուրբ վարդապետութեանցը , որոնց վրայ կը հանգչի ընկերական բարեկարգութիւնը . թէ մեծ մարդկային ընկերութիւնը հասկընանք , որ է հայրենիքը , և թէ այն միւս աւելի պզտիկ ու աւելի խոնարհ ընկերութիւնը , որ միանգամայն առաջին ըսուած ընկերութեանը ճակատագրին աւանդապահն է , որ է վարժարանը . ուր որ առաքինութեանց կամ ախտերու աշակերտութիւնը կ'ըլլայ , որոնցմով հասարակաց խաղաղութիւնն ու յաջողութիւնը օր մը կամ պիտի հաստատուի կամ պիտի աղմըկի :

Երուի ինծի որ խնդրոյս հարկաւորութիւնը զիս մինչև հոս քաշեց բերաւ :

Երբ նոյնը երկրորդելով խօսքս համառօտեմ . դաստիարակութեան մէջ պէտք է որ Բարեկրթութիւնը բռնութեամբ չպահուի , հապա սրտանց մեծարեն զայն ու սիրեն : Այս թէ ոչ հոգիք փնաս կը կրեն , ու դաստիարակութիւնը բռնութեան գործք մը կ'ըլլայ , երբեմն նաև սաստիկ սոսկում կու տայ :